

rehabilitation of children; neglect of the features of the child; low self-esteem and discrimination by society of the child; influence of the environment that are not socio-cultural to the child; incompetence and lack of professionalism of teachers surdopedahohiv, pathologists, psychologists, educators and others who work with children.

Key words: *children with hearing impairments, rehabilitation, psychological rehabilitation, rehabilitation centers, development, psychological assistance, forming verbal speech.*

Отримано: 12.02.2015 р.

УДК 316.6

А.О. Репка

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СТАВЛЕННЯ СТУДЕНТІВ ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ ДО ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

А.О. Репка. Психологічні особливості ставлення студентів вищого навчального закладу до інтелектуальної власності. У статті аналізується ставлення населення до інтелектуальної власності. Доводиться думка, що відносини власності є центральним питанням економіки й, відповідно, економічної психології. Маловивченою є проблема ставлення до інтелектуальної власності молодих людей, що здобувають вищу освіту. Проаналізовано результати емпіричних досліджень ставлення української студентської молоді до результатів інтелектуальної власності.

Ключові слова: *інтелектуальна власність, почуття власності, економічна соціалізація, самореалізація.*

А.О. Репка. Психологические особенности отношения студентов высшего учебного заведения к интеллектуальной собственности. В статье анализируется отношение населения к интеллектуальной собственности. Доказывается мнение, что отношения собственности являются центральным вопросом экономики и, соответственно, экономической психологии. Малоизученной остается проблема отношения к интеллектуальной собственности молодых людей, получающих высшее образование. Проанализированы результаты эмпирических исследований отношения украинской студенческой молодежи к результатам интеллектуальной собственности.

Ключевые слова: *интеллектуальная собственность, чувство собственности, экономическая социализация, самореализация.*

Постановка проблеми. Сучасний економічний стан в Україні потребує активної участі населення. А оскільки відносини власності є центральним питанням в економічній психології, то участь молоді є головним чинником його розв'язання.

Це період інформаційного суспільства, й на сучасному етапі це активні відносини інтелектуальної діяльності людей. А економічний аспект

цієї проблеми полягає в тому, що інформаційне суспільство починає отримувати прибуток саме від володіння та розпорядження інтелектуальною власністю.

В економічній психології зараз актуальна проблема економічної соціалізації та ставлення населення до інтелектуальної власності.

Дотепер зарубіжними економічними психологами накопичено досить багатий теоретичний та емпіричний досвід дослідження цієї проблеми. Основними темами, які висвітлюють зарубіжні психологи в роботах з економічної психології, є:

а) розуміння дітьми економічного світу дорослих (Berti and Bombi 1988, Burgard et al 1989, Bonn et al 1999, і др);

б) економічна поведінка дітей у значущих для них економічних сферах, де розглядаються самоврядні дитячі економічні системи, заощадження і т.д. (Doss et al 1995, Ford 1990, M.S.Sonuga-Barker and Webley 1993, Webley, Levine and Lewis 1991, Webley et al 2001);

в) діти та їхня роль в економіці домашнього господарства (Goodnow 1988, Hill 1992, Lessarre 1996, Pliner 1994, Zabukovic and Polic 1994);

г) кишенькові гроші (Abramovitch 1991, Feather 1991, Furnham 2001) [15].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Останнім часом серйозну увагу дослідженням у сфері економічної психології приділяють російські науковці. Цікавими є роботи з психології відносин власності (А. Кітов, А. Карнишев, А. Журавльов), психології грошового обігу (О. Дейнека, А. Фенько, А. Рабинович), психології безробіття (А. Демін, С. Цветков), економічної соціалізації та адаптації (Н. Журавльова, Т. Дробишева, А. Журавльов, С. Цветков, Ж. Жиліна), економічної етнопсихології (А. Карнишев, О. Трофімова, О. Короткіна), психології підприємництва (В. Позняков, О. Титова), психології реклами (А. Лебедев, А. Купрейченко, О. Гордякова) тощо.

Українські дослідники (Г. Щокін, В. Вітлінський, В. Лозниця, Ю. Дайновський) також упродовж тривалого часу аналізували проблеми економічної психології в межах психології управління. Нині увагу вітчизняних дослідників привертають проблеми економічної соціалізації (Г. Авер'янова, В. Москаленко), психологія підприємницької діяльності (С. Максименко, Л. Карамушка, О. Креденцер, О. Філь, В. Москаленко), психологія бізнесу (О. Данчева, Ю. Швалб), історія економічної психології (В. Москаленко, С. Максименко) [8].

Вітчизняні психологи розглядають відносини власності як системне утворення. Зараз цією проблемою займаються Н. Дембицька, В. Москаленко, І. Зубіашвілі та ін.

Виклад основного матеріалу. Психологічний сенс відносин полягає в тому, що вони є однією з форм відображення людиною навколиш-

ньої дійсності. В.М. М'ясищев вважав, що відносини особистості – її потреби, інтереси, схильності – це не продукт абстрактних історичних умов, а перш за все результат того, як людині вдається взаємодіяти з цілком конкретним для неї навколишнім середовищем і наскільки це середовище дає простір прояву й розвитку її індивідуальності як у предметній діяльності, так і під час взаємодії з іншими людьми.

У сучасному світі відбувається інтенсивний процес ускладнення відносин власності, який супроводжується залученням до них усе більшої кількості суб'єктів і якісно нових об'єктів власності, що важливо для функціонування й розвитку суспільства з ринковою економікою.

Зараз дуже важливо сформулювати в нашого молодого покоління адекватні та гармонійні уявлення про економіку, знання економічних категорій, розвиток навичок економічної поведінки [12].

Проте досі недостатньо висвітленим залишилось питання психологічної сутності відносин інтелектуальної власності, зокрема соціально-психологічних чинників відносин інтелектуальної власності. Маловивченою є й проблема ставлення до інтелектуальної власності молодих людей, що здобувають вищу освіту, які занурені в простір вироблення, освоєння й застосування продуктів інтелектуальної діяльності.

Метою статті. Саме тому метою цієї статті є проаналізувати результати емпіричних досліджень ставлення української студентської молоді до результатів інтелектуальної власності як своєї, так і чужої.

Зростання значення інтелектуальних продуктів у системі відносин нового суспільства було помічено й економічною наукою. Аналіз економічних аспектів інтелектуальної власності здійснено в роботах О. Городова, А. Єремїна, Ю. Зарембо, А. Козирєва, В. Корнякова та ін. [2, 3, 4, 6, 7], а також у монографіях Ж.Р. Валеєва, П. Лернер, А. Полторака [1, 11].

Недоліком економічних досліджень інтелектуальної власності є розгляд об'єктів інтелектуальної власності як тотожних речовим об'єктам, що іноді призводить до втрати специфіки результатів духовної діяльності як елементів економічних відносин володіння.

Недостатня увага до питань, пов'язаних з регулюванням інтелектуальної власності, завдає суспільству істотних економічних збитків.

Під час вивчення психологічних закономірностей встановлення відносин інтелектуальної власності А. Кітов [5] пропонує оперувати поняттям "почуття власності". Так, почуття інтелектуальної власності є органічною єдністю когнітивних, емоційних і вольових патернів, що регулюють поведінку й діяльність особистості в тих випадках, коли економічний фактор набуває значущості.

Когнітивна складова почуття власності відповідає за пізнання причинно-наслідкових зв'язків, під впливом яких певна річ стає власністю

особи, та формування аргументів, що переконують саму особистість та інших людей у тому, що здійснений особистістю процес привласнення відповідає загальноприйнятим правовим і моральним нормам.

Когнітивний компонент характеризується наступними рисами:

- поінформованість особистості прямо залежить від складності того чи іншого економічного поняття й можливості безпосереднього знайомства з його вираженням у реальності;

- адекватність економічних уявлень визначається здебільшого розвитком особистості.

Емоційна (афективна) складова почуття власності надає об'єкту особливо привабливої сили, забарвлюючи його складним комплексом різноманітних почуттів. На відміну від когнітивної складової, що спирається на логічне пояснення та обґрунтування характеру причинно-наслідкових зв'язків між особистістю й об'єктом власності, емоційна складова дуже різноманітна. Вона охоплює такі протилежні за своєю модальністю почуття, як радісне хвилювання за успішне привласнення й підсвідомий страх втрати [9].

Афективний компонент поділяють на:

- практичні емоції (задоволення результатом і процесом праці);

- глоричні емоції (бажання самоствердження, визнання);

- пугнічні емоції (азарт, ризик);

- альтруїстичні емоції (бажання приносити іншим радість);

- комунікативні емоції (бажання спілкуватися, ділитися переживаннями).

Емоційна змінна має амбівалентне вираження: вона може бути проявлена як позитивно, так і негативно.

Конативний (поведінковий) компонент економічних репрезентацій представлено в свідомості суб'єкта як мотиви, цілі, спрямування, наміри й готовність суб'єкта до здійснення економічної діяльності. Конативний компонент відбиває зразки економічної поведінки, які особистість на сьогодні засвоїла й привласнила [12].

Актуальність вибраного нами напрямку дослідження підкреслюється тим фактом, що в нашій країні, на жаль, приділяється мало уваги проблемам інтелектуальної власності й проблемам економічної обізнаності молоді. Молодь загалом не знайома з законодавчими актами про інтелектуальну власність, не володіє достатньою мірою знаннями про власність. У статті викладено спробу проаналізувати рівень, на якому зараз знаходиться бачення інтелектуальної власності серед студентської молоді.

У результаті аналізу кореляцій когнітивних, конативних та афективних компонентів ставлення до інтелектуальної власності нами було проведено опитування для дослідження ставлення молоді до інтелектуальної власності. Ми розглядали ставлення до цієї власності студентів, які не пов'язані безпосередньо з економікою. За допомогою запитань про знання

ми визначили ступінь поінформованості молоді. Найпростіший розповідений спосіб виміряти інформованість – це оцінка опитуваних за анкетами [17].

Під час дослідження було опитано 97 студентів – 5 академічних груп з таких спеціальностей, як: "математика", "інформатика", "українська мова", "прикладна лінгвістика", "фізичне виховання". Студентам треба було оцінити й дати відповіді на такі питання: "Що ви розумієте під поняттям "інтелектуальна власність"?", "Як ця інтелектуальна власність може Вам знадобитися надалі?", "Що спонукає студентів створювати інтелектуальну власність?", "Чи поінформовані студенти про наявні закони щодо інтелектуальної власності?".

Під час опитування виявилось, що студенти не дуже добре знаються на таких поняттях, як "інтелектуальна власність", "почуття власності". Під час опитування вони були збентежені.

Дані опитування показали, що студенти не знають, як можна використати свої інтелектуальні здобутки. І тим більше вони не змогли аргументувати, де зможуть використати ці знання.

Студенти демонстрували такі результати поінформованості – зокрема методом контент-аналізу, було виявлено такі смислові одиниці: 50% опитаних розуміли інтелектуальну власність як інтелектуальну здібність та можливість окремого індивіда; 29,5% студентів добре орієнтувались у цьому понятті, чітко висловлювали свої думки, поняття "інтелектуальна власність" вони пояснили як мисленнєву й творчу діяльність; 20,5% студентів розуміють під цим поняттям знання, якими володіє людина, погано орієнтувались в цій темі, не могли чітко сформулювати своє уявлення про інтелектуальну власність.

На питання "Що спонукає студентів генерувати інтелектуальну власність?" ми отримали такі результати:

- 7,5% – матеріальна зацікавленість, тобто гроші;
- 7,5% – слава та світове визнання;
- 17,5% – можливість використати інтелектуальні надбання в житті;
- 20% – можливість самореалізуватися;
- 47,5% – не змогли дати відповідь на це питання й відповіли: "Не знаю".

Виявилось, що студенти майже не поінформовані про наявні закони щодо інтелектуальної власності: 70% були погано поінформовані й взагалі не цікавились цим питанням, 20% колись чули про закон, але не орієнтуються в ньому й 10% поінформовані про закони щодо інтелектуальної власності, цікавляться змінами в законодавстві.

Отже, за результатами опитування ми можемо визначити такі типи суб'єктності:

- креативно-ціннісний (високий). Характеризується усвідомленістю, рефлексивністю, проективністю самосвідомості, зокрема й професійною.

Високий рівень прийняття себе, мотивації досягнень, самоконтролю. Яскраво виражено прагнення брати участь у пізнавальній діяльності евристичного рівня. Високий рівень змістотворчої активності. Знання характеризуються системно-ціннісним рівнем (багатий ціннісний тезаурус, системне бачення проблем і закономірностей теорії та практики). Прогнозування успішності професійної діяльності.

- функціонально-конструктивний (середній). Середній рівень навчальних досягнень, розвитку професійних знань, умінь, навичок. Мотивація досягнень недостатньо висока, але ці студенти мають багато здібностей, реалізація яких дозволяє досягти успіху як в особистісному, так і в професійному становленні. Потребують постійної актуалізації їх суб'єктної позиції. Студенти орієнтовані на практичну діяльність. Відзначаються певні яскраво виражені неузгодженості між цілями, планами й результатами. Наявність потреби в самоорганізації в творчій діяльності, у встановленні цілей і плануванні цієї діяльності. Сформовано вміння вносити корективи до первісної норми, уточнюючи її з урахуванням ситуації й особистісних установок. Прогноз успішного особистісного й професійного розвитку, хоча не виключені певні труднощі, пов'язані з самореалізацією. Успішне проходження самостійної практики.

- ситуативно-репродуктивний (низький). Низький рівень прийняття себе. Слабо виражена мотивація досягнень. Невміння вибудувати перспективу діяльності. Прагнення відкласти вибір. Ілюзорність, нереальність життєвих планів. Відсутність чітких ціннісних орієнтирів. Вчинки характеризуються ситуативністю. У таких студентів висока тривожність, низький рівень самоконтролю емоцій у поведінці. Вони незалежні, в них відсутні цілі, які варто було б відстоювати, саморегуляція відрізняється малою адекватністю, гнучкістю й усвідомленістю, несформовані вміння програмувати власні дії. Тобто суб'єктна активність у них хаотична, ситуативна, малоусвідомлена. Низькі навчальні досягнення. Репродуктивно рівень знань нейтральний (поверхова інформованість, утруднена орієнтація й неповне усвідомлення провідних закономірностей науки). Ускладнена адаптація до професійної діяльності, можливий відхід із сфери обраної навчальної спеціальності [16].

Узагалі в університетах приділяється недостатньо уваги викладанню предмета "Інтелектуальна власність". Цю дисципліну викладають тільки на п'ятому курсі, і їй відводиться лише 36 навчальних годин. Студенти мають змогу ознайомитися з її основними поняттями лише в загальних рисах. Узагалі в них є можливість ще раз детальніше розширити свої економічні уявлення, але це можна зробити під час навчання в магістратурі. Кількість годин та сама – 36 годин.

Почуття власності не можна сформулювати жодними штучними методами, якщо особистість безпосередньо не володіє, не користується й не розпо-

ряджається об'єктом власності. Натомість, успішно сформоване почуття власності містить у собі задоволення від володіння. Почуття власності є наймогутнішим мотивом (після прагнення до самозбереження), що регулює поведінку людини. Це та магічна сила, що здатна "пісок" перетворити на "золото". Вона усвідомлюється людиною як відчуття незалежності від навколишнього середовища, як моральна та ділова автономія особистості [13].

Почуття власності одночасно означає й владу над самим собою та іншими людьми, захист від негараздів долі. Воно пов'язане з підвищенням статусу й привабливістю іміджу, що викликає в оточення суперечливі почуття – від заздрості до ненависті.

Висновки. Таким чином, інтелектуальна власність стає основою життя багатьох людей, становить фундамент соціальної активності й дає змогу рухатися все далі на шляху актуалізації та самовдосконалення [13]. Тема обізнаності студентів щодо економічної соціалізації, а особливо щодо ставлення до інтелектуальної власності, в науковій літературі розкрита неповністю, а в деяких випадках узагалі не досліджувалася. Головна мета сучасної освіти – дати можливість студентам усвідомити значущість інтелектуальної праці, виховати почуття власності, усвідомити себе як повноцінного суб'єкта й власника, виховати позитивне ставлення до інтелектуальної власності.

Список використаних джерел

1. Валеева Ж.Р. Интеллектуальная собственность в системе управления промышленным предприятием : [монография] / Ж.Р. Валеева. – Владимир : Посад, 2003. – 140 с.
2. Городов О.А. "Собственность" и "интеллектуальная собственность" [Текст] / О.А. Городов // Интеллектуальная собственность. – 1994. – №10. – С. 3-9.
3. Еремин А. Теория и практика собственности в современной экономике [Текст] / А. Еремин // Экономист. – 1994. – №10. – С. 42-51.
4. Зарембо Ю. О собственности в современной экономике [Текст] / Ю. Зарембо // Экономист. – 1997. – №7. – С. 84-91.
5. Китов А.И. Экономическая психология / А.Н. Китов. – М., 1987.
6. Козырев А.Н. Оценка интеллектуальной собственности [Текст] / А.Н. Козырев. – М. : Экспертное бюро, 1997. – 280 с.
7. Корняков В. Новая модель отношений собственности [Текст] / В. Корняков // Экономист. – 1994. – №3. – С. 72-85.
8. Ложкін Г.В. Економічна психологія / Ложкін Г.В., Комаровська В.Л., Воляннюк Н.Ю. – К., 2008.
9. Ложкін Г.В. Ставлення людей до власності. Психологія інтелектуальної власності / Г.В. Ложкін, В.Л. Комаровська // Практична психоло-

гія та соціальна робота : науково-практичний та освітньо-методичний журнал. – 2009. – №8. – С. 6-15.

10. Питер Лунт. Психологические подходы к потреблению: вчера, сегодня, завтра / Питер Лунт // Иностранная психология. – 1997. – №9. – С. 8-16.

11. Полторак А. Основы интеллектуальной собственности : пер. с англ. / А. Полторак, П. Лернер. – М. : Вильямс, 2004. – 208 с.

12. Проблеми загальної та педагогічної психології : збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка АПН України / за ред. С.Д. Максименка. – Т. XI, част.2. – К., 2009.

13. Проблемы экономической психологии / под ред. А. Журавлева, А. Купрейченко. – М., 2004. – Т. 1.

14. Шидловский А.К. Опыт и проблемы изобретательства и поддержки творческой деятельности в науке / А.К. Шидловский, Ю.М. Капица // Наука та інновації : науково-практичний журнал. – 2007. – №4. – С. 43-52.

15. <http://www.diplomnic.ru/rabota/16394.html>

16. <http://xreferat.ru/71/2105-2-stanovlenie-sub-ektnosti-studenta-universiteta.html>

17. <http://window.edu.ru/library/pdf2txt/563/73563/52542/page14>

Spisok vikoristanih dzherel

1. Valeeva Zh.R. Yntellektual'naja sobstvennost' v systeme upravlenija promyshlennym predpriyatjem : [monografija] / Zh.R. Valeeva. – Vladymyr : Posad, 2003. – 140 s.

2. Gorodov O.A. "Sobstvennost'" y "yntellektual'naja sobstvennost'" [Tekst] / O.A. Gorodov // Yntellektual'naja sobstvennost'. – 1994. – №10. – S. 3-9.

3. Eremyn A. Teoryja y praktyka sobstvennosti v sovremennoj ekonomyke [Tekst] / A. Eremyn // Ekonomyst. – 1994. – №10. – S. 42-51.

4. Zarembo Ju. O sobstvennosti v sovremennoj ekonomyke [Tekst] / Ju. Zarembo // Ekonomyst. – 1997. – №7. – S. 84-91.

5. Kytov A. Y. Ekonomycheskaja psyhologija / A.N. Kytov. – М., 1987.

6. Kozyrev A.N. Ocenka yntellektual'noj sobstvennosti [Tekst] / A.N. Kozyrev. – М. : Ekspertnoe buro, 1997. – 280 s.

7. Kornjakov V. Novaja model' otnoshenij sobstvennosti [Tekst] / V. Kornjakov // Ekonomyst. – 1994. – №3. – S. 72-85.

8. Lozhkin G.V. Ekonomichna psyhologija / Lozhkin G.V., Komarovs'ka V.L., Voljanjuk N.Ju. – К., 2008.

9. Lozhkin G.V. Stavlenija ljudej do vlasnosti. Psyhologija intelektual'noi vlasnosti / G.V. Lozhkin, V.L. Komarovs'ka // Praktychna psyhologija ta social'na robota : naukovo-praktychnyj ta osvith'o-metodychnyj zhurnal. – 2009. – №8. – S. 6-15.

10. Pyter Lunt. Psichologycheskyye podhody k potreblenyju: vchera, segodnja, zavtra / Pyter Lunt // Ynostrannaja psichologyja. – 1997. – №9. – S. 8-16.

11. Poltorak A. Osnovy yntellektual'noj sobstvennosti : per. s angl. / A. Poltorak, P. Lerner. – M. : Vyl'jams, 2004. – 208 s.

12. Problemy zagal'noi' ta pedagogichnoi' psichologii' : zbirnyk naukovykh prac' Instytutu psichologii' imeni G.S. Kostjuka APN Ukraïny / za red. S.D. Maksymenka. – T. III, chast.2. – K., 2009.

13. Проблемы экономическоï psichology / pod red. A. Zhuravleva, A. Kuprejchenko. – M., 2004. – T. 1.

14. Shydlovskyy A.K. Opyt y problemy yzobretatel'stva y podderzhky tvorcheskoï dejatel'nosti v nauke / A.K. Shydlovskyy, Ju.M. Kapuca // Nauka ta innovacii' : naukovo-praktychnyj zhurnal. – 2007. – №4. – S. 43-52.

15. <http://www.diplomnic.ru/rabota/16394.html>

16. <http://xreferat.ru/71/2105-2-stanovlenie-sub-ektnosti-studenta-universiteta.html>

17. <http://window.edu.ru/library/pdf2txt/563/73563/52542/page14>

A.O. Rieпка. Psychological attitudes of students of higher educational institutions for intellectual property. Analyzes people's attitude towards intellectual property. Highlights the main themes in the works of foreign economic psychology psychologists. Recently, serious attention to research in the field of economic psychology devote the Russian and Ukrainian scientists. Article deals the concept of "sense of ownership". It is noted that a sense of intellectual property is an organic unity of cognitive, emotional and behavioral patterns that govern the behavior and activities of the individual in cases where the economic factor has significance. In the article has thought that property relations is a topic of economics and economic psychology respectively. In particular, the problem is poorly understood relationship to intellectual property rights of young people, institutions of higher education. Unfortunately in our country, not enough attention is paid to issues of intellectual property, and economic problems of awareness among young people. In the article the attempt to analyze the level which is currently vision of intellectual property among students. We therefore analyzed the results of empirical research, which found that students are not sufficiently familiar with the matter. According to the survey, we can define the following types of subjectivity, creative and values (high), functional – structural (middle), situational – reproductive (low).

In our country, not enough attention is paid to issues of intellectual property, and economic problems of awareness among young people. The main objective of the present education – is to enable students to understand the importance of intellectual work, to bring a sense of ownership, recognize themselves as full owner and subject, to bring a positive attitude towards intellectual property.

Key words: intellectual property, sense of ownership, economic socialization, self-realization.

Отримано: 22.01.2015 p.